

Litteraturen bearbetar traumat

LITTERATUR. **Över 20 böcker har skrivits om den 22 juli - dagen som förändrade Norge för all framtid. Ali Esbati är en av dem som skriver om sina upplevelser:**

- Jag tror att det är viktigt att det skrivs och bearbetas. Men det har varit mycket svårare än jag trodde.

En av de första ordentliga skildringarna av det som skedde den 22 juli och dagarna efteråt var Kjetil Stormarks *Da terroren rammet Norge. 189 minutter som rystet Norge*, välskrivet om vad som hände de tre första dagarna efter terrorrådet. Redan i december landade boken i handeln.

Ali Esbati

- Jag har aldrig sett ett så intensivt arbete med en bok. Författaren fick vad som närmast kan beskrivas som utomjordiska krafter och jag jobbade också dygnet runt, säger Tuva Örbeck Sørheim, chefredaktör på Kagge förlag och förläggare av Stormarks bok, och fortsätter:

- Det var så viktigt att boken blev bra. Man kan inte ge ut något halvdant om 22 juli, det fick inte finnas några fel.

Den intensiva arbetsprocessen handlade först om en vilja att vara först, men Tuva Örbeck Sørheim nämner också de många intervjuerna som boken bygger på som ett skäl att vara snabb.

- I arbetsprocessen upplevde vi att folk formulerade om sig ganska snart, berättelserna förändrades. Vi kan aldrig ge en fullständig bild av det som hände, men vi måste försöka.

Det inget förlag har velat ge sig på är böcker om gärningsmannen. När rättsprocessen mot honom drar i gång senare i år lär även Anders Behring Breivik bli föremål för längre texter och analyser, men hittills har det varit för tidigt, tror Tuva Örbeck Sørheim och berättar om en annan bok som inte givits ut.

- Vi hade en bok med berättelser från Utøya, djupintervjuer med ungdomar som överlevt. När boken var klar var det en av dem som inte klarade av att se sin historia i tryck. Den boken kommer aldrig att tryckas.

Intresset för litteratur om den 22 juli har varit stort, men storsäljarna återfinns i andra kategorier. Tuva Örbeck Sørheim upplever att medier har varit det viktigaste sättet att hålla sig uppdaterad. Ämnet är så tungt, menar hon, och många orkar inte öppna en bok på 500 sidor efter de nästan dagliga nyhetsrapporteringarna.

- Det som hände den helgen var en fysisk upplevelse och för många som läser böckerna kommer känslorna tillbaka. Frågan är om man orkar tåra, mardrömmar och oro en gång till.

Ändå tror hon att böckerna fyller ett behov. Det finns ett stort värde i översikten och att det som hände sätts i ett sammanhang.

Just sammanhang har varit ett ledord för Ali Esbati, svensk vänsterpolitiker och opinionsbildare numera bosatt i Oslo, och en av dem som överlevde massakern på Utøya. Han skriver på en bok i två delar som är tänkt att ges ut i Norge efter sommaren, och sannolikt även i Sverige. Arbetsnamnet är *En Utøya-överlevendes berättelse* och det är dels en rak redogörelse av hur han upplevde det som hände på Utøya, dels ett försök att i essäform sätta in händelserna den 22 juli i ett större politiskt sammanhang.

- Även om ingen kunde förutse själva dådet i den formen eller omfattningen så kom det knappt som en blix från klar himmel att något våldsamt skulle kunna ske med utgångspunkt i den ideologin. Det är viktigt att förstå och reflektera över att det ideologiska och organiserade hatet mot muslimer är en karaktäristisk del av vår politiska samtid, säger han.

Ali Esbati var i högsta grad en del av rapporteringen och diskussionen i medierna; att prata om Utøya var ett sätt att bearbeta det han varit med om. Nu känns det viktigt, nästan på ett existentiell plan, att bidra till ett samtal om Europas politiska miljö.

- Jag har haft tur, jag hör inte till dem som har haft starka posttraumatiska reaktioner och jag har inte haft svårt att sova. Men jag har känt mig trött och sliten.

- Små saker som kan vara obetydliga för andra blev enormt viktiga för mig, allt måste vara korrekt. Jag tvingades gå igenom minnen och anteckningar många gånger.

ELIN VIKSTEN
TT Spektra

Den 22 juli förändrades Norge för all framtid, och berättelserna om vad som hände på Utøya har varit viktiga. Behovet av att hedra de dödade på Utøya var stort. FOTO CORNELIUS POPPE/TERJE BENDIKSBY/SCANPIX

» Norsk samtidshistoria

Under hösten kom en rad "22 juli"-böcker ut i Norge. Enligt NTB (Norsk Telegrambyrå) är åtminstone 25 böcker med anknytning till terrorrådet utgivna eller på väg att ges ut. Här är ett urval av de titlar som kommit ut hittills:

■ Kjetil Stormarks *Da terroren rammet Norge. 189 mi-*

nuter som rystet Norge är den kanske mest uppmärksammade boken om Utøya. Den bygger på djupintervjuer med 120 källor och skildrar händelseförloppen de tre första dagarna.

■ Respons 22/7 är en skönlitterär antologi med texter av bland annat författaren och dramatikern Jon Fosse, Karl

Ove Knausgård och Beate Grimrud.

■ Det mörke nettet. Om hoyreekstremisme, kontrajihadisme och terror i Europa, en uppmärksamman analytisk bok av Öyvind Strøm-

men. ■ Mitt lille land är en av flera minnesböcker som getts ut. Titeln kommer från den

låt som spelades för att hedra offren.

■ Tragedien som samlet Norge av Morten Malmø og Einar Solvoll, reportagebok och den allra första boken som gavs ut efter 22 juli.

■ Jeg lever, pappa, skrevet av overlevende Siri Marie Seim Sønsteliie tillsammans med sin pappa Erik Sønsteliie.

Lysande berättande av Ellervik om ondskans kemi

BOK

OND KEMI

Författare: Ulf Ellervik
Förlag: Fri Tanke Förlag

Den har legat lite som ett dåligt samvete på skrivbordet under helgerna. Kanske för att intresset av naturvetenskap och av kemi i synnerhet inte är direkt överväldigande... men

det här verkar ju ändå vara något annat? En bok som tycks ha en naturvetenskaplig ansats, men som sätter denna i en samhällsvetenskaplig, humanistisk... ja, för att inte säga litterär och poetisk kontext...? Ja, det måste definitivt vara något annat än de torra, på gränsen till självantändande, böcker jag läste på Komvux.

Det är väl bara att ta tjuren vid hornen, mumlar jag till hunden och sätter mig i läsfåtöljen med en kopp rykande hett kaffe. Det tar 15 minuter och sedan är jag fast.

Ulf Ellerviks *Ond kemi* är ett lysande exempel på hur intressant

naturvetenskap kan vara för amatörer om den bara görs tillräckligt begriplig och paketeras i en motiverande kontext. Ulf Ellervik, som till vardags är professor i bioorganisk kemi vid Lunds universitet, lyckas fånga mig med en bok som snarare för tankarna till deckargenren än till fackboksgenren. Därför kanske det inte heller är så konstigt att det är Leif GW Persson som har skrivit förordet.

Att kemin i sig inte är ond är väl tämligen självklart. Däremot kan den användas till onda syften. Det är däri boken har sin utgångs-

punkt. I det illa, farliga, bedrägliga och onda. Fast många gånger också i det vardagliga. I *Ond kemi* får vi inte bara veta vad det är som gör att vi tycker att en del människor luktar illa, utan också varför de faktiskt gör det kemiskt. Vi får reda på varför man inte skall slicka på gamla gröna tapeter, vad som händer när vi blir utsatta för olika gifter, varför ögonen rinner när vi skalar lök och vad det är i chilin som smärtar när det kommer i kontakt med hud.

I sällskap med mördade kungar, döda filosofer, förlagna lönnmördare, originella litterära fi-

gurer som Sherlock Holmes och vetenskapliga original som Sigmund Freud tar Ellervik oss på en resa som landar i första världskrigets gaskrig och andra världskrigets atombomber. Det är resa som är lika spännande som välskriven.

Det mörknar utanför. När jag slutligen reser mig ser jag att kaffet står orört. Kallt förstås. Jag doppar fingret i det och kan inte låta bli att undra vilka processer som har varit verksamma under tiden jag har tillbringat med en av förra årets bästa böcker. Helt säkert något kemiskt.

MIKAEL R KARLSSON